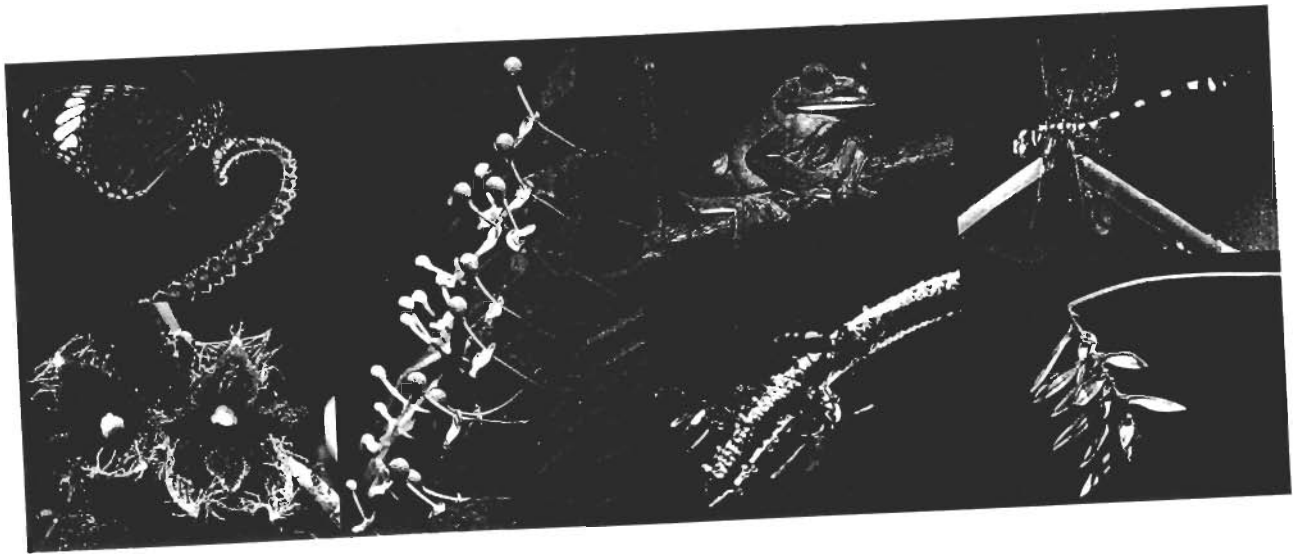

งานอนุกรมวิธานที่โลกเมิน

ดร. ก่องกานดา ชยามฤต *

อนุกรมวิธาน เป็นการจำแนกจัดแบ่งกลุ่มสิ่งมีชีวิตบนโลก เนื่องจากสิ่งมีชีวิตทุกชนิดต้องมีชื่อ และมีชื่อเดียวเป็นสากล ชื่อที่เมื่อกล่าวถึงแล้วจะเข้าใจตรงกันว่าเป็นสิ่งมีชีวิตชนิดเดียวกันแน่นอน จะเป็นชนิดอื่นไปไม่ได้ ซึ่งชื่อดังกล่าวนั้นก็คือชื่อทางวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าชาติใดในโลกก็เรียกของอย่างเดียวกัน ในชื่อวิทยาศาสตร์เดียวกัน เช่น แดงโม ภาษาอังกฤษเรียก water melon ภาษาฝรั่งเศสเรียก pastèque ดังนั้นถ้ามาคุยกันก็จะไม่รู้ว่าพูดถึงสิ่งเดียวกัน แต่ถ้าเรียกว่า *Citrullus lanatus* ก็จะเข้าใจตรงกันว่าหมายถึงอะไร

หลักการในการจำแนก การตั้งชื่อ การจัดกลุ่มพืช ที่เป็นระบบสากลนั้นเป็นเรื่องที่ต้องศึกษากันอย่างละเอียด โดยทั่วไปหลักในการจัดกลุ่มคือ สิ่งมีชีวิตใดมีลักษณะที่คล้ายกันก็จะจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกันหรือกลุ่มใกล้เคียงกัน สิ่งใดมีลักษณะที่แตกต่างกันก็จะอยู่แตกต่างกันไป แต่ก็ต้องมีบางครั้งที่ดูจากภายนอกแล้วมีลักษณะคล้ายกัน แต่จริงๆ แล้วอยู่กันคนละกลุ่มโดยสิ้นเชิง เนื่องจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของสิ่งมีชีวิตเหล่านั้นต่างกัน ดังนั้นการศึกษาด้านอนุกรมวิธานจึงต้องศึกษาในแนวลึก นอกจากนั้นอนุกรมวิธานยังต้องศึกษาคลุ่มถึงแหล่งกำเนิดและการกระจายพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตชนิดนั้นๆ เช่น เป็นพืชพื้นเมืองของประเทศใด มีการกระจายพันธุ์อยู่ในที่ใดบ้าง

มีประโยชน์อย่างไร สิ่งเหล่านั้นก่อนอนุกรมวิธานจำเป็นต้องศึกษาและวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย แต่ที่สำคัญที่สุดคือให้ชื่อวิทยาศาสตร์ของสิ่งมีชีวิตเหล่านั้น

แต่งานด้านอนุกรมวิธานนี้ถูกมองข้ามมาโดยตลอด トラบจนมีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเกิดขึ้น หลายประเทศต่างลงนามร่วมเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญานี้ ดังนั้นประเทศภาคีต่างๆ จึงต้องตื่นตัวในเรื่องของความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศของตน จำเป็นต้องรู้ต้นทุนของสิ่งมีชีวิตในประเทศของตนว่ามีอะไรบ้าง จำนวนเท่าไร พบอยู่แหล่งไหน มีประโยชน์อย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการร่วมมือกับนักวิจัยประเทศภาคีด้วยกัน หรือถ้ามีผลประโยชน์เกิดขึ้นก็จะมีการ

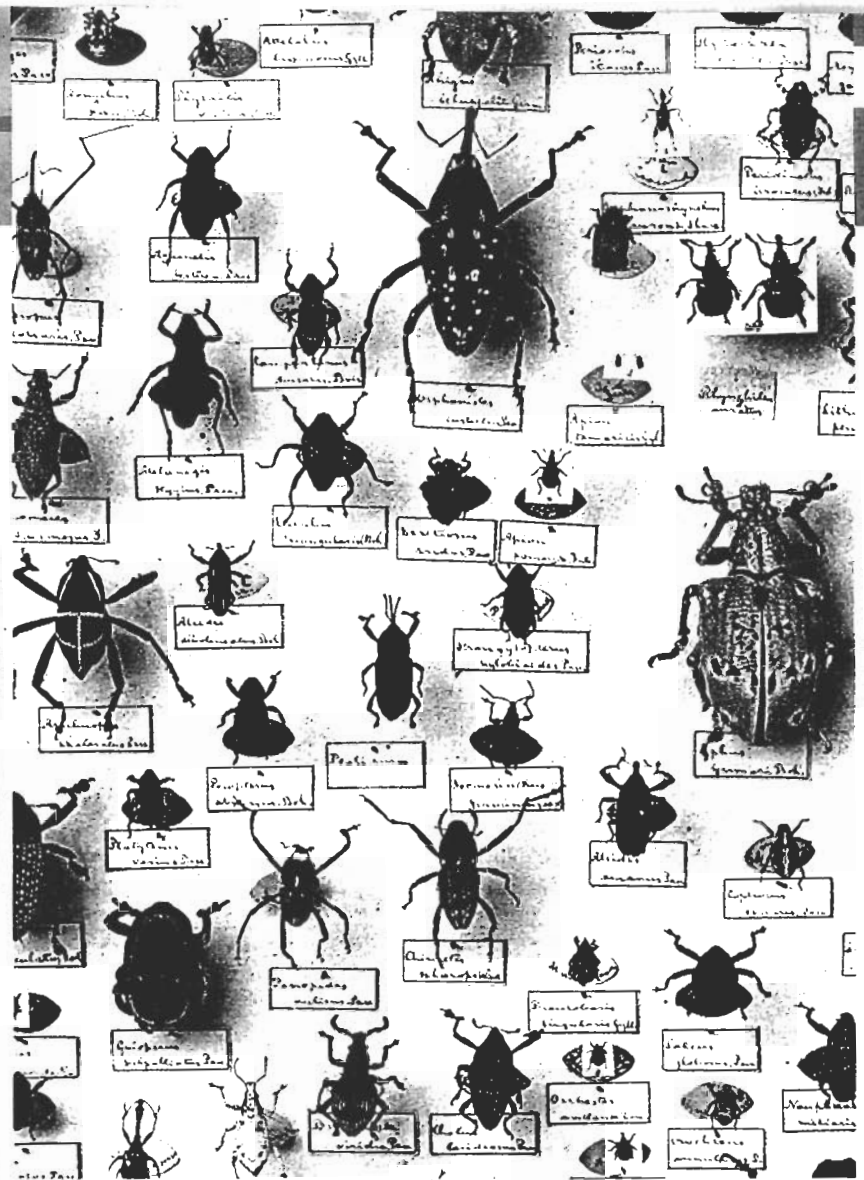
เจรจาต่อรอง แบ่งปันผลประโยชน์กันได้อย่างเท่าเทียม ไม่มีใครเอาเปรียบใคร แต่ประเทศเจ้าของทรัพยากรย่อมได้ประโยชน์มากกว่าเป็นธรรมดา

ปัจจุบันทุกประเทศประสบปัญหาทางด้านอนุกรมวิธาน แม้ประเทศที่เจริญแล้ว ทั้งนี้ได้แก่ การขาดแคลนนักอนุกรมวิธานที่เชี่ยวชาญมีประสบการณ์ และขาดแคลนเงินทุนสนับสนุน เพราะงานด้านนี้จะหนักไปทำงานสำรวจและเก็บรวบรวมตัวอย่าง ซึ่งตามมาด้วยการดูแลรักษาตัวอย่างในพิพิธภัณฑ์ (museum) หรือหอพรรณไม้ (herbarium) นอกจากนั้นงานวิจัยจำเป็นต้องศึกษาเอกสารดั้งเดิม (original literature) และตัวอย่างต้นแบบ (type specimen) ซึ่งมีเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติวิทยา หรือหอพรรณไม้เก่าแก่ในต่างประเทศที่เจริญแล้ว

สำหรับประเทศไทยเรานั้นมีความหลากหลายทางชีวภาพสูง แต่จะทราบได้อย่างไรว่ามีอะไรอยู่บ้าง ถ้าไม่พึ่งนักอนุกรมวิธาน ตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา งานอนุกรมวิธานได้รับความสนใจมากขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากโปรแกรมงานหลักๆ ของอนุสัญญาฯ ต่างก็ต้องใช้งานอนุกรมวิธานเป็นพื้นฐานแทบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นโปรแกรมงานด้านพื้นที่อนุรักษ์ ความหลากหลายทางชีวภาพบนภูเขา ความหลากหลายทางชีวภาพในทะเล และชายฝั่ง ฯลฯ เช่น จะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นพืชชนิดใด ชื่ออะไร มีประโยชน์หรือไม่ มีการกระจายพันธุ์อยู่ในประเทศไทยที่เดียวหรือในประเทศอื่นก็มี ฯลฯ เหล่านี้เป็นข้อมูลที่เรานำมาจัดการทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพภายในประเทศได้

ในด้านนักวิจัยไทยก็เป็นเรื่องยากมากที่จะขอทุนสนับสนุนการเดินทางเพื่อไปทำงานวิจัยในต่างประเทศ เท่าที่ผ่านมางานอนุกรมวิธานที่ดำเนินไปได้นั้นก็อาศัยความร่วมมือกับนักอนุกรมวิธานต่างประเทศแทบทั้งสิ้น เช่นงานศึกษาวิจัยพรรณพฤกษชาติของประเทศไทย (Flora of Thailand) ภายใต้การดำเนินงานของนักอนุกรมวิธานพืชของหอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ปัจจุบันสำเร็จลุล่วงไปได้ประมาณไม่ถึง 50% ของพรรณไม้พืชทั่วประเทศ ทั้งๆ ที่โครงการดำเนินมาเป็นระยะเวลาแล้ว 40 ปีแล้ว เนื่องจากรัฐบาลไม่เคยเหลียวแลให้ทุนสนับสนุนโครงการและนักวิจัย การเดินทางไปศึกษาข้อมูลจากเอกสารดั้งเดิมและพรรณไม้ต้นแบบก็มักจะไม่ได้รับความช่วยเหลือจากนักวิจัยอาวุโสต่างประเทศที่ร่วมโครงการหาแหล่งทุนให้

ว่าไปแล้วนักอนุกรมวิธานบ้านเราจริงๆ นั้นแทบจะนับตัวได้ จากการประเมินความต้องการทางอนุกรมวิธานระดับชาติในปี 2544 โดยสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่ามีหน่วยงานอีกจำนวนมากที่ระบุว่าต้องการนักอนุกรมวิธานเพิ่ม เนื่องจากนักอนุกรมวิธานที่ทำงานอย่างจริงจังและมีประสบการณ์นั้นมีน้อยมาก เมื่อเทียบกับความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศ ยิ่งบางสาขานั้นเรียกว่าขาดแคลนได้เลยทีเดียว เช่น ด้านโปรโตชีว สาหร่าย บั๊กเดรี เป็นต้น

แต่ตำแหน่งงานที่จะบรรจุบุคลากรด้านอนุกรมวิธานกลับไม่มีการเพิ่ม มีแต่จะลดลง เนื่องจากเมื่อนักอนุกรมวิธานอาวุโสที่มีประสบการณ์เกษียณอายุ ตำแหน่งก็จะถูกตัดลง ทำให้ไม่มีแรงจูงใจให้นักศึกษาในมหาวิทยาลัยเลือกเรียนวิชาชีพรากด้านนี้ ส่งผลให้งานอนุกรมวิธาน การจัดจำแนกสิ่งมีชีวิตต่างๆ ลำช้า ไม่ทันต่อการบุกรุกทำลายป่าที่กำลังจะหมดไป พืชบางชนิดก็สูญพันธุ์ไปพร้อมกับป่าที่ถูกทำลาย โชคดีที่ยังมีหลักฐานอ้างอิงตัวอย่างพรรณไม้แห้งที่เก็บไว้ในหอพรรณไม้ สามารถสืบค้นหรือคาดเดาได้ว่าพืชใดหายาก หรือใกล้สูญพันธุ์หรือสูญพันธุ์ไปแล้ว นอกจากนี้เท่าที่ผ่านมางานอนุกรมวิธานมักถูกสืม ถูกปฏิเสธจากการดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับการประเมินสถานภาพของความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ต่างๆ ไม่มีการสำรวจชนิดพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ จุลินทรีย์ ฯลฯ ที่เป็นต้นทุนเดิมความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในพื้นที่เหล่านั้น แต่กลับมีการประเมินถึงการสูญเสียและการเพิ่มพูนของทรัพยากรในพื้นที่ แล้วข้อมูลที่ได้จะเชื่อถือได้อย่างไร

ดังนั้นจึงควรมีการพิจารณาปัญหาหน้าว่าเป็นปัญหาสำคัญระดับชาติ รัฐบาลหรือผู้วางนโยบายควรเร่งดำเนินการให้ประเทศไทยมีนักอนุกรมวิธานที่มีสมรรถนะเพิ่มมากขึ้น นักอนุกรมวิธานที่มีศักยภาพนั้นต้องมีประสบการณ์ในการจำแนกอย่างแม่นยำ งานเสริมสร้างสมรรถนะด้านอนุกรมวิธานจึงไม่ควรมองข้าม ยกตัวอย่างเช่นนักอนุกรมวิธานพืช ถ้าจำแนกพืชชนิดชื่อย่อมเกิดความสับสนกับผู้ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ หยิบจับพืชชนิดใดไปทำการวิจัย ผลงานวิจัยก็จะสูญเปล่า สิ้นเปลืองทั้งเวลาและเงินทุนวิจัย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับงานด้านอนุกรมวิธานควรให้การยอมรับงานด้านอนุกรมวิธาน พิจารณาให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก (priority) นอกจากนี้ยังต้องส่งเสริมงานด้านนี้อย่างต่อเนื่อง เพื่อเร่งดำเนินการจัดการกับข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรชีวภาพของประเทศไทยให้สมบูรณ์ เตรียมพร้อมรับสถานการณ์ที่ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกในอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ที่จะมีการเข้าถึงทรัพยากรพันธุกรรม และลงท้ายด้วยการตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ เพื่อไม่ให้ประเทศไทยต้องเสียเปรียบนานาประเทศอีกต่อไป ■

* นักวิทยาศาสตร์ 8 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช